

ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УМОВАХ ПОСИЛЕНОГО РАДІОАКТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

В. А. Довженко, к. е. н., доцент

Житомирський національний агроєкологічний університет

Досліджено основні проблеми функціонування дрібних сільськогосподарських товаровиробників на радіоактивно забруднених територіях. Визначено основні напрями формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, зі спрямованою діяльністю на вирішення екологічних проблем. Доведено, що становлення екокооперативів на території радіоактивного забруднення є перспективним напрямом розвитку ефективного малого агропідприємництва.

Постановка проблеми. Радіоактивне забруднення частини території зони Полісся вимагає особливого підходу до організації сільськогосподарського виробництва. В період становлення значної кількості невеликих за розмірами суб'єктів господарювання, зокрема, приватних підприємств, фермерських господарств, особистих селянських господарств, питання виробництва продукції, що відповідає радіологічним нормам набуває вирішального значення. Становлення та стабільне функціонування розгалуженої системи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх об'єднань дозволять товаровиробникам отримати найвищий зиск від участі в ринковій діяльності та організувати виробництво таким чином, щоб отримувати продукцію в межах допустимих рівнів забруднення радіонуклідами, а також з мінімальним вмістом останніх з тим, щоб

бути конкурентоспроможними на ринку і не створювати загрози здоров'ю членів господарства та всього населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень, що висвітлюють розробку загальних проблем, пов'язаних з розвитком обслуговуючої сільськогосподарської кооперації, слід назвати праці таких дослідників: П. Березівський, В. Месель-Веселяк, В. Зіновчук, І. Коновалов, О. Крисальний, В. Липчук, М. Малік, Л. Молдаван, О. Онищенко, П. Саблук, Г. Черевко, В. Юрчишин та ін. Стосовно рекомендацій ведення сільськогосподарського виробництва в зоні радіоактивного забруднення, важливими є наукові розробки Н. Берлач, П. Бондаря, Г. Дударя, О. Дутова, В. Заїка, А. Малиновського, П. Надточія, Л. Перепелятнікова, Б. Прістера, Є. Юдинцева та ін. Однак, окремі товаровиробники не мають достатньо знань та інформації, щоб усвідомити взаємозв'язок між існуючими проблемами розвитку власного господарства, що пов'язані з впливом екологічного чинника та діяльністю того чи іншого кооперативного утворення.

Мета і методика дослідження. Метою даного дослідження є теоретичне узагальнення та розробка практичних рекомендацій щодо застосування потенціалу обслуговуючої кооперації для організації ефективного сільськогосподарського виробництва на радіоактивно забрудненій території. В ході дослідження використано такі методи: формалізації, ідеалізації, абстрагування, індукції, дедукції, аналізу, синтезу, аналогії та системного підходу.

Виклад основного матеріалу. В результаті реформування втрачено накопичені дані про рівні забруднення різних культур при вирощуванні на конкретних полях з відомими рівнями забруднення і агрохімічними властивостями. Також за період після аварії значно змінились показники рівнів забруднення території радіонуклідами. Внаслідок чого сільськогосподарські товаровиробники не мають змоги диференційовано вирощувати рослинницьку продукцію з різними рівнями забруднення.

Радіаційний стан визначається інтенсивністю включення радіонуклідів у харчовий ланцюг ґрунт-рослини-тварини-продукція тваринництва, що значно відрізняється залежно від типу ґрунту, технологічних й екологічних умов виробництва. Тому власники сільськогосподарських підприємств повинні володіти інформацією про рівень забруднення ґрунтів, їх агрохімічні та водно-фізичні властивості, вміти досить точно прогнозувати накопичення радіоактивних елементів рослинами та перехід їх у тваринницьку продукцію залежно від агротехніки та годівлі худоби.

Нині аграрії недостатньо ознайомлені з особливостями сільськогосподарського виробництва в умовах радіоактивного забруднення, не мають спеціальних знань у цій сфері, а невеликі розміри більшості із них не створюють можливостей утримувати у своєму штаті спеціаліста з питань радіоекології. Однак, діяльність в умовах радіоактивного забруднення вимагає від сільськогосподарських товаровиробників не тільки володіння спеціальними знаннями, але і їх застосування на практиці. Саме це і є головним мотивом створення спеціальних сільськогосподарських обслуговуючих екокооперативів на території радіоактивного забруднення, що допомагали б селянам впроваджувати у виробничий процес прогресивні технології на базі збалансованих раціонів, що забезпечують одержання високорентабельної екологічно «чистої» рослинницької і тваринницької продукції, і забезпечувати їх всіма необхідними для цього матеріально-технічними ресурсами.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив на території радіоактивного забруднення поряд з виконанням функцій, притаманних традиційним кооперативам, покликаний виконувати ряд функцій, які спрямовані на забезпечення економічної ефективності діяльності господарств-членів в умовах посиленого екологічного навантаження. Зокрема, одним із завдань кооперативу має стати забезпечення одержання екологічно «чистої» сільськогосподарської продукції на всіх етапах її виробництва і переробки у господарствах. Це викликано тим, що система радіологічного контролю, яка здійснюється спеціальними підрозділами обласної станції хімізації, ветеринарних лабораторій, переробних підприємств, радіоекологами окремих господарств зони гарантованого добровільного відселення, не забезпечує повною мірою потреби селянських господарств, які в більшості є дрібними товаровиробниками і не мають змоги тісно співпрацювати з вищевказаними структурами.

Обслуговуючий кооператив має перебрати на себе функції з виконання значної частини комплексу заходів, спрямованих на одержання рослинницької продукції, що відповідає радіологічним стандартам. Зокрема, обслуговуючий кооператив може надавати послуги щодо здійснення інвентаризації угідь відповідно до прогнозів і визначати площі, де можна вирощувати культури залежно від подальшого використання: на харчові потреби, для виробництва кормів, для технологічної переробки, для одержання насінневого матеріалу; прогнозувати вміст радіонуклідів у врожаї; прогнозувати ефективність заходів зниження накопичення радіонуклідів сільськогосподарською продукцією і рівнів забруднення урожаю після

їх здійснення; надання консультацій стосовно здійснення таких заходів і забезпечення необхідними ресурсами для їх проведення.

В умовах економічної кризи сільськогосподарські підприємства не мають змоги застосовувати спеціальні технології виробництва продукції. Вирішити цю проблему можливо шляхом об'єднання зусиль і концентрації капіталу декількох господарств, що реалізується у створенні відповідного обслуговуючого кооперативу. Зокрема, обслуговуючий кооператив здійснюватиме меліоративні та еколого-відновні роботи, вапнування кислих ґрунтів, внесення органічних (гною, торфу, сапропелю, компосту тощо), займатиметься пошуком альтернативних джерел органічних добрив для господарств рослинницького напрямку спеціалізації, внесення мінеральних добрив, що зменшить рухливість радіонуклідів у ґрунтах і підвищить їх продуктивність узагалі, а також здійснить переробку одержаної продукції з метою зниження концентрації радіонуклідів.

Обслуговуючий сільськогосподарський кооператив, що об'єднає селянські господарства, які займаються виробництвом тваринницької продукції, може займатись такими видами діяльності як забій тварин, переробка, постачання селянам комбінованих кормів, білково-вітамінних та спеціальних кормових добавок, організацією племінної роботи, здійснювати сертифікацію продукції, піклуватись про якість продукції, надавати маркетингові послуги. Особливе значення має оцінювання радіологічної якості сільськогосподарської продукції з урахуванням її призначення; розрахунок технологічних нормативів для кожного господарства з врахуванням конкретних умов – кількості кормів у раціонах, можливості переробки сільськогосподарської продукції; застосування запобіжних заходів та прогресивних технологій.

Важливе значення в отриманні тваринницької продукції, що відповідає допустимим нормам вмісту радіонуклідів, має виробництво кормів. Для виробництва екологічно «чистої» тваринницької продукції особливу увагу слід приділяти організації годівлі худоби кормами з окультурених пасовищ і заготівлі кормів на високородючих мінералізованих ґрунтах [3, с. 48]. Основним питанням при цьому є поліпшення пасовищних угідь для випасання худоби і заготівлі кормів. Кожен сільськогосподарський товаровиробник не має змоги самостійно вирішити дані питання. Вирішення даного питання вбачається у об'єднанні їх у сільськогосподарський обслуговуючий кооператив з метою спільного здійснення заходів, щодо докорінного і поверхневого поліпшення сінокосів і пасовищ, їх залуження і перезалуження.

Обслуговуючі кооперативи можуть займатись пошуком можливостей виробництва нової продукції, зокрема, продукції виробництва якої не залежить від екологічного чинника і може мати місце в умовах радіоактивного забруднення без шкоди здоров'ю населення, зокрема вирощування ріпаку для переробки на біопаливо.

При обслуговуючому кооперативі доцільно організувати радіологічний центр, основними функціями якого було б наступне: збір даних про дослідження радіологічної ситуації на території господарств-клієнтів кооперативу, радіаційний контроль продукції, виробленої у селянських господарствах, видача сертифікатів на вміст радіоактивних речовин у продукції на підставі аналізів радіологічної лабораторії, надання консультаційних послуг селянам з технологічних, організаційних, агрономічних, зоотехнічних та інших питань в умовах радіоактивного забруднення.

Кооперування дрібних сільськогосподарських товаровиробників сприятиме їх трансформуванню в товарні господарства, а також посиленню їх конкурентоспроможності, отримання додаткових прибутків від участі у вертикальній інтеграції, протистояння спекулятивному посередництву, приєднанню до великомасштабного агробізнесу і використання професійного управлінського персоналу, поділу ризику і відповідальності.

Аграрні підприємства радіоактивно забрудненого регіону в умовах нестачі фінансових ресурсів покликані чітко обґрунтувати пріоритети їх використання, що полягають у спрямуванні коштів на ті види виробництва, які поряд з економічною ефективністю мають переваги в умовах посиленого екологічного навантаження, а також на виробництво екологічно «чистої» сільськогосподарської продукції з метою забезпечення конкурентоспроможності на ринку. На сьогодні спостерігаються значні труднощі дрібних товаровиробників у отриманні кредитів комерційних банків на вигідних умовах. Тому вирішення даної проблеми вбачається у широкому розвитку само- і взаємофінансування аграріїв, шляхом становлення кредитної кооперації в регіоні дослідження.

Формування кредитних спілок дасть змогу використовувати кошти на подолання дії екологічного чинника, зокрема використання позик на придбання спеціальних кормових домішок, меліорантів, мінеральних добрив та ін. Розвиток кредитної кооперації в сільській місцевості сприятиме формуванню мережі кредитних установ на кооперативних засадах, яка, використовуючи тимчасово вільні кошти населення для інвестування приватного сектора сільськогосподарського виробництва, з часом створить альтернативу

комерційним банкам, а отже – посилюватиме здорову конкуренцію в фінансово-кредитній сфері в інтересах сільськогосподарських товаровиробників. Збільшення кількості кредитних спілок в перспективі повинно привести до створення їх регіонального об'єднання, що на певному етапі перетвориться у регіональний кооперативний банк.

Кооперація не вирішить всіх проблем розвитку сільськогосподарських товаровиробників пов'язаних із впливом екологічного чинника, однак, вона може стати важливим важелем пом'якшення їх дії на кінцеві результати діяльності селянських господарств, сприяти розвитку ринкових відносин, забезпечити умови для виробництва екологічно «чистої» сільськогосподарської продукції і стабілізувати її виробництво на території радіоактивного забруднення за рахунок концентрації фінансових і матеріальних ресурсів.

Висновки. Отже, дрібне виробництво в сільському господарстві вимагає особливої гнучкості в економічному середовищі. Для його успішного розвитку необхідно вирішувати цілий комплекс питань, пов'язаних з врахуванням усіх чинників виробництва, серед яких поряд з соціальними, економічними, природними, технічними особлива роль відводиться екологічним. Комплексне вирішення цих питань вбачається в широкому розвитку сільськогосподарських обслуговуючих екокооперативів, діяльність яких спрямовуватиметься не тільки на забезпечення ринкової орієнтації невеликих селянських господарств і протистояння тиску з боку монополістичного капіталу, але і на вирішення проблем, пов'язаних з негативним впливом екологічних чинників.

Список використаних джерел

1. Про сільськогосподарську кооперацію [Електронний ресурс] : Закон України від 17 липня 1997 р. № 162/97. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97-вр>.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – Друге вид., доп. і перероб. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
3. Рекомендації ведення сільського господарства в умовах радіоактивного забруднення території України внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС на період 1999 – 2002 рр. Методичні рекомендації. – Київ, 1998. – 103 с.